

MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING NAZARIY ASOSLARI**Nematov Fayzullo Husanboy o'g'li****ANDIJON DAVLAT TEXNIKA INSTITUTI****«Muxandislik iqtisodiyot va boshqaruv» fakulteti «Buxgalteriya hisobi va menejment»
kafedrası «Bank ishi va audit» yo'nalishi 4-kurs 56-22-guruh talabasi**<https://doi.org/10.5281/zenodo.20657662>

Annotatsiya: Mazkur tezisda masofaviy bank xizmatlarining iqtisodiy mohiyati, ularning bank tizimidagi o'rni va rivojlanishining nazariy asoslari tadqiq etilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar asosida bank xizmatlarini ko'rsatishning zamonaviy shakllari, masofaviy bank xizmatlarining afzalliklari hamda ularni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari yoritilgan. Tadqiqot natijasida masofaviy bank xizmatlarining banklar faoliyati samaradorligini oshirish va mijozlarga qulaylik yaratishdagi ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: masofaviy bank xizmatlari, raqamli bank, internet-banking, mobil banking, bank texnologiyalari, moliyaviy inklyuziya, elektron to'lovlar, bank tizimi.

Jahon iqtisodiyotida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi barcha sohalar qatori bank tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy banklar o'z faoliyatini takomillashtirish va mijozlarga qulay xizmatlar ko'rsatish maqsadida masofaviy bank xizmatlarini keng joriy etmoqda. Bugungi kunda internet-banking, mobil banking, SMS-banking va boshqa elektron xizmatlar mijozlarga bank operatsiyalarini istalgan joy va vaqtda amalga oshirish imkoniyatini bermoqda. Masofaviy bank xizmatlari nafaqat banklar va mijozlar o'rtasidagi munosabatlarni soddalashtiradi, balki xizmat ko'rsatish xarajatlarini kamaytirish, operatsiyalar tezligini oshirish va moliyaviy xizmatlarning ommabopligini kengaytirishga ham xizmat qiladi. Shu sababli mazkur xizmatlarning nazariy asoslarini o'rganish va rivojlantirish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Masofaviy bank xizmatlari – bu bank va mijoz o'rtasidagi munosabatlarni axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida masofadan turib amalga oshirish imkonini beruvchi xizmatlar majmuasidir. Ushbu xizmatlar orqali mijozlar bank hisobvaraqlarini boshqarish, pul o'tkazmalarini amalga oshirish, kredit va omonatlar bo'yicha ma'lumot olish, kommunal va boshqa to'lovlarni bajarish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Masofaviy bank xizmatlarining asosiy maqsadi bank xizmatlarini mijozlarga tezkor, qulay va xavfsiz tarzda yetkazib berishdan iborat. Ushbu xizmatlar orqali mijozlar bank filiallariga tashrif buyurmasdan turib, o'z hisobvaraqlarini boshqarish, pul o'tkazmalarini amalga oshirish, kredit va omonatlar bo'yicha ma'lumot olish, kommunal hamda boshqa turdagi to'lovlarni bajarish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Natijada vaqt va mablag' tejraladi, xizmat ko'rsatish jarayonlari soddalashadi hamda bank va mijoz o'rtasidagi munosabatlar yanada samarali tashkil etiladi. Masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishi banklarning operatsion samaradorligini oshirish bilan bir qatorda, xizmat ko'rsatish xarajatlarini kamaytirish, mijozlar bazasini kengaytirish va banklarning bozordagi raqobatbardoshligini kuchaytirishga ham xizmat qiladi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi sharoitida internet-banking, mobil banking, elektron hamyonlar va onlayn to'lov tizimlarining keng qo'llanilishi moliyaviy xizmatlarning sifati va qamrovini sezilarli darajada oshirmoqda.

Masofaviy bank xizmatlari nazariy jihatdan moliyaviy vositachilik, raqamli transformatsiya va moliyaviy inklyuziya konsepsiyalariga asoslanadi. Moliyaviy vositachilik nazariyasiga ko'ra, banklar iqtisodiyotdagi bo'sh pul mablag'larini jamlab, ularni iqtisodiyotning turli tarmoqlariga yo'naltirish orqali investitsion faollikni rag'batlantiradi va iqtisodiy o'sishga ko'maklashadi.

Zamonaviy sharoitda ushbu vositachilik funksiyasi raqamli texnologiyalar yordamida yanada takomillashib, moliyaviy xizmatlarning tezkorligi va samaradorligini oshirmoqda. Masofaviy bank xizmatlari bank operatsiyalarini avtomatlashtirish imkonini berib, mijozlarga xizmat ko'rsatish vaqtini qisqartiradi va inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytiradi. Raqamli transformatsiya konsepsiyasi nuqtai nazaridan qaranganda, masofaviy bank xizmatlari bank tizimining innovatsion rivojlanishining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar asosida yaratilgan xizmatlar banklarga katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash, mijozlar ehtiyojlarini tahlil qilish va individual xizmatlarni taklif etish imkonini beradi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt, biometrik identifikatsiya, blokcheyn texnologiyalari va bulutli hisoblash tizimlarining bank amaliyotiga joriy etilishi masofaviy xizmatlarning xavfsizligi va ishonchliligini yanada oshirmoqda.

Moliyaviy inklyuziya konsepsiyasiga ko'ra esa masofaviy bank xizmatlari aholining barcha qatlamlari uchun moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Ayniqsa, bank infratuzilmasi yetarli darajada rivojlanmagan hududlarda yashovchi aholi uchun masofaviy xizmatlar moliyaviy resurslardan foydalanishning qulay vositasiga aylanmoqda. Bu esa nafaqat aholining moliyaviy faolligini oshiradi, balki naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushining ortishiga, iqtisodiyotning raqamlashtirilishiga va moliyaviy tizimning shaffofligini ta'minlashga ham xizmat qiladi. Shunday qilib, masofaviy bank xizmatlari zamonaviy bank tizimining samaradorligini oshirish, mijozlarga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini yaxshilash va mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Raqamli transformatsiya nazariyasi bank xizmatlarini avtomatlashtirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali xizmatlar samaradorligini oshirishga qaratilgan. Bu esa mijozlarga xizmat ko'rsatish vaqtini qisqartirish, xarajatlarni kamaytirish va yangi xizmat turlarini yaratish imkonini beradi. Moliyaviy inklyuziya konsepsiyasi esa aholining barcha qatlamlarini moliyaviy xizmatlar bilan qamrab olishni nazarda tutadi. Masofaviy bank xizmatlari ayniqsa uzoq hududlarda yashovchi aholining bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Masofaviy bank xizmatlarining joriy etilishi quyidagi afzalliklarni ta'minlaydi:

- bank xizmatlaridan 24/7 rejimida foydalanish imkoniyati;
- operatsiyalarni tezkor amalga oshirish;
- mijozlarning vaqt va xarajatlarini tejash;
- banklarning operatsion xarajatlarini kamaytirish;
- xizmat ko'rsatish sifatini oshirish;
- moliyaviy xizmatlar qamrovini kengaytirish;
- banklar raqobatbardoshligini kuchaytirish.

Shu bilan birga, masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishi elektron tijorat va raqamli iqtisodiyot taraqqiyotiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Masofaviy bank xizmatlarini yanada takomillashtirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- zamonaviy raqamli texnologiyalarni keng joriy etish;
- mobil ilovalar funksional imkoniyatlarini kengaytirish;
- sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan xizmatlardan foydalanish;
- kiberxavfsizlik tizimlarini takomillashtirish;
- elektron identifikatsiya va biometrik texnologiyalarni rivojlantirish;
- aholining moliyaviy va raqamli savodxonligini oshirish.

Xulosa masofaviy bank xizmatlari zamonaviy bank tizimining ajralmas va strategik muhim tarkibiy qismi hisoblanib, bank faoliyati samaradorligini oshirish hamda mijozlarga yuqori sifatli xizmatlar ko'rsatishda alohida ahamiyat kasb etadi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida bank xizmatlariga bo'lgan talabning ortib borishi, mijozlarning vaqt va xarajatlarni tejashga intilishi hamda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi masofaviy bank xizmatlarining keng qo'llanilishiga zamin yaratmoqda. Ushbu xizmatlar bank va mijoz o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni soddalashtirib, bank operatsiyalarini tezkor, qulay va samarali amalga oshirish imkonini bermiqda. Masofaviy bank xizmatlarining nazariy asoslari moliyaviy vositachilik, raqamli transformatsiya va moliyaviy inklyuziya tamoyillariga tayanadi. Mazkur tamoyillar bank xizmatlarini zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish, aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish hamda bank tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, internet-banking, mobil banking, elektron to'lov tizimlari va boshqa innovatsion xizmatlarning rivojlanishi mijozlarga bank xizmatlaridan istalgan vaqt va istalgan joyda foydalanish imkoniyatini yaratmoqda. Bu esa bank xizmatlarining ommabopligini oshirib, moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish jarayonini sezilarli darajada yengillashtirmoqda.

Masofaviy xizmatlarning rivojlanishi natijasida banklar o'z operatsion xarajatlarini qisqartirish, xizmat ko'rsatish tezligini oshirish va mijozlarga yo'naltirilgan xizmatlar sifatini yaxshilash imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar asosida shakllangan yangi bank mahsulotlari va xizmatlari moliya bozorida raqobat muhitining kuchayishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada banklar innovatsion faoliyatni rivojlantirishga, xizmatlar sifatini oshirishga va mijozlar ehtiyojlarini yanada chuqurroq o'rganishga intiladilar. Masofaviy bank xizmatlari moliyaviy inklyuziyani ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Ular bank infratuzilmasi yetarli rivojlanmagan hududlarda yashovchi aholi hamda tadbirkorlik subyektlariga moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini yaratadi. Bu esa iqtisodiyotda naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushining oshishiga, moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishiga va iqtisodiy faollikning kuchayishiga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, masofaviy bank xizmatlari nafaqat bank sektorining rivojlanishiga, balki mamlakat iqtisodiyotining raqamli transformatsiyasiga ham sezilarli hissa qo'shadi. Kelgusida masofaviy bank xizmatlarini yanada rivojlantirish uchun banklar tomonidan innovatsion texnologiyalarni keng qo'llash, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlaridan foydalanish, axborot xavfsizligini ta'minlash hamda kiberxavfsizlik choralarini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, mijozlarning moliyaviy va raqamli savodxonligini oshirish, xizmatlardan foydalanish qulayligini ta'minlash va yangi raqamli mahsulotlarni joriy etish orqali masofaviy bank xizmatlarining samaradorligini yanada oshirish mumkin. Masofaviy bank xizmatlari bank tizimini modernizatsiya qilish, moliyaviy xizmatlarning sifati va qamrovini kengaytirish, mijozlar ehtiyojlarini to'liq qondirish hamda iqtisodiyotning raqamli rivojlanishini jadallashtirishda muhim omil hisoblanadi. Shu bois ushbu xizmatlarni rivojlantirish va takomillashtirish bank tizimi oldida turgan ustuvor vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasining "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
3. O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, yangi tahrir.
4. O'zbekiston Respublikasining "Elektron hukumat to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent.

5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimini rivojlantirishga oid me'yoriy hujjatlar va statistik ma'lumotlar.
6. Frederic S. Mishkin. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. – Pearson Education, 2022.
7. Peter S. Rose, Sylvia C. Hudgins. *Bank Management and Financial Services*. – McGraw-Hill Education.
8. Timothy W. Koch, S. Scott MacDonald. *Bank Management*. – Cengage Learning.
9. Saunders Anthony, Marcia Millon Cornett. *Financial Institutions Management: A Risk Management Approach*. – McGraw-Hill.
10. Jahon banki. *Digital Financial Services and Financial Inclusion Reports*. – Washington, D.C.
11. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi. *Financial Access Survey*.
12. Osiyo Taraqqiyot Banki. *Digital Banking and Financial Inclusion Reports*.
13. Bank for International Settlements. *Reports on Digital Banking and Financial Innovation*.
14. Basel Committee on Banking Supervision. *Principles for Operational Resilience and Risk Management*.
15. International Finance Corporation. *Digital Financial Services and Banking Innovation Reports*.